

REEMBRES

Plocs d'història i cultura

Número 2

Vilanova i la Geltrú

Agost 1993

A la coberta, caricatura de Joaquim Mir, reproducció d'un dibuix inèdit de Ricart.

Enric-Cristòfol Ricart i Nin (Vilanova i la Geltrú 1893/1960).

Gravador,

il·lustrador,

dibuixant,

pintor,

escriptor i

col·leccionista de targetes.

Editorial

Sense temor a exagerar massa, es pot dir que Ricart és al gravat el mateix que Miró a la pintura. Però, ja se sap, a art menor homenatge menor, i així, mentre el centenari del naixement de Miró se celebra a nivell de país amb projecció internacional, el centenari de Ricart se celebra a nivell de poble, de poble natal, amb certa projecció a la capital. No és ni just ni injust, no hi ha culpables ni innocents, és, simplement, una realitat que ha anat forjant la pròpia història, la de l'art i la de tots.

Sortosament, l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú s'ha pres molt a pit el centenari del naixement de Ricart. A través de la seva Biblioteca-Museu Balaguer i comptant amb el suport polític i econòmic d'altres institucions organitza l'Any Ricart. No cal, doncs, inquirir, l'Any Ricart estarà a l'alçada de l'organització.

Ara per ara, ja dins l'Any Ricart, de Ricart poc se'n parla. El "Diari de Vilanova" encara no en va ple de Ricart i les ones hertzianes de les nostres emissores poc passen per l'èter el nom de Ricart. Qui sap si és una tàctica per evitar la saturació i el consegüent efecte de rebuig. Potser sí que val més assegurar l'èxit de l'Any Ricart i no córrer el risc que la gent se n'assabenti massa de qui era Ricart. Tot i així els Joan Rius Vila hi ha moments que es troben molt a faltar.

Ara és encara massa aviat per poder dir res. Tot sembla indicar que l'Any Ricart serà una festa, de la qual tothom en podrà gaudir, fins i tot els infants, ja que es mobilitzaran, com és de rigor, les escoles. Després, un cop acabada la festa, ja es veurà si tot l'Any Ricart haurà servit per quelcom més que treure la pols, donar feina i passar-s'ho bé. Seria d'esperar que l'any Ricart posés a Ricart en el seu lloc, tant a Vilanova i la Geltrú com arreu, que servís per comprendre'l millor com a artista i per adornar-se que Ricart representa quelcom més que un subjecte d'efemèrides.

Reembres no s'afegeix a l'Any Ricart, però vol també celebrar el centenari del naixement del gran artista vilanoví. Per això dedica el seu número 2 íntegrament a Ricart, per parlar de Ricart i d'aquells que han procurat per Ricart. Si ho fa abans d'hora, abans del dia del Morts, és per ajudar, sobretot a fora (Reembres, no per ser de caràcter local, es queda *enGARRAFada*), a *desMIRONar* una mica.

Per acabar, Reembres demana perdó (a qui ho entengui) per l'atemptat artístic de reproduir gravats de Ricart desnaturalitzant-los.

Vilanova i la Geltrú, 31 d'agost de 1993

Els editors

Sumari

- Pàg. 3 *Ricart, de gran entès en pintura a extraordinari artista del gravat.*
Per **Ferran Sanz Lou.**
- Pàg.15 *Ricart, gravador de segells.*
Per **Josep Ferrer Serra.**
- Pàg.19 *Des la Geltrú, Ricart cada Nadal.*
Per **M. LL. Orriols i Vidal.**
- Pàg. 23 *Joan Orriols Carbonell, un continu homenatge a Ricart.*
Per **Xavier Sorní Esteva.**
- Pàg. 31 *Les notes de circ d'Enric C. Ricart. Presentació.*
Per **Reembres**
- Pàg.32 *El circ, notes.*
Per **Enric C. Ricart.**

Reembres, núm. 2. Any 1993.

Edició i redacció: *Josep Ferrer Serra,*
M. Ll. Orriols Vidal,
Ferran Sanz Lou i
Xavier Sorní Esteva

Apartat de Correus 331
08800-Vilanova i la Geltrú

RICART, DE GRAN ENTÈS EN PINTURA A EXTRAORDINARI ARTISTA DEL GRAVAT

Ferran Sanz Lou

Resum:

S'estudia la producció pictòrica de Ricart contraposant-la a la xilogràfica, en un intent de justificar i reinstal·lar l'artista en el panorama artístic.

Mots clau:

Enric-Cristòfol Ricart Nin, art, pintura, gravat, xilografia, fauvisme, cubisme, noucentisme.

És habitual presentar Ricart com a pintor i gravador alhora, com si ell, tan amic de col·leccionar targetes, s'hagués fet posar en les seves: “Enric-Cristòfol Ricart Nin. Pintor i gravador”. Aquesta targeta de presentació no diria cap mentida, puig Ricart va pintar i va gravar. Ara bé, si es pensa en una hipotètica targeta de presentació de Picasso, ben segur que només s’hi veuria una credencial, la de pintor, malgrat que Picasso també feu grans gravats. Ben segur també que en una possible exposició titulada: “Exposició de gravats de Picasso”, tothom sabia que es tracta d’una mostra de gravats del pintor Picasso.

La presentació de Ricart emprant el dos qualificatius, indueix a pensar que la producció pictòrica d’aquest artista està a la mateixa alçada que la xilogràfica; fins i tot, si es posa el qualificatiu de pintor davant del de gravador, es pot donar peu a pensar que fou més gran pintor que no gravador.

Ningú pot negar que aquest extraordinari gravador va pintar, i tampoc que ell es considerava per damunt de tot pintor. Així ho palesen les Kodak¹ i la correspondència que creuà, principalment, amb Josep F. Ràfols²; el neguit de pintar el mantingué viu fins a l’últim moment³. També és cert que en aquests últims anys algunes pintures seves, pel seu valor il·lustratiu i fins i tot didàctic, han estat seleccionades per participar en importants exposicions col·lectives, àdhuc a l’estranger⁴. També és cert que algun autor, com pot ser el cas de Francesc X. Puig i Rovira, ha remarcat la necessitat d’estudiar Ricart com a pintor⁵, i fins i tot, de vindicar-lo, com demana Oriol Pi de Cabanyes⁶. Però són els seus gravats que han merescut el reconeixement de tothom, cosa que no ha succeït amb les seves pintures.

Tot això demana un estudi objectiu, lluny de valoracions estètiques i sentimentals, que determini el pes, projecció i representativitat que té realment la producció pictòrica de Ricart com per poder abordar o presentar per si sol l’artista com a pintor, sense necessitat de recolzaments en la vessant xilogràfica. Intentar dur a terme aquest estudi és un dels objectius del present treball. L’altre, davant la conjunció “pintor i gravador” o la disjunció “pintor o gravador”, és trobar interaccions entre el pintor i el gravador que permetin la visió global de l’artista.

Ricart, pintor

L'estudi objectiu de la producció pictòrica de Ricart, requereix una abstracció provisional: deslligar-la totalment de la producció artística restant, com si en una gran sala es poguessin reunir totes les seves pintures, només pintures, deixant de banda els gravats, i observar-les. Requereix també establir prèviament els elements a valorar que permetin una anàlisi objectiva. Aquests elements han de ser forçosament els criteris de valoració general en tota apreciació plàstica objectiva:

1. Magnitud de la producció pictòrica.
2. Continuïtat i evolució.
3. Aportacions a la pintura.
4. Crítiques.
5. Estudis generals.
6. Repercussió social.
7. Cotització.

Es convindrà que la producció pictòrica de Ricart, com la de qualsevol altre pintor acreditat, ha de superar positivament la majoria d'aquests requeriments.

Si es pren per exemple Joaquim Mir, és obvi que la seva obra és abundant, donant peu a importants exposicions antològiques i monogràfiques. El seu estil és únic i inconfusible, amb continuïtat i evolució. Avui encara molts pintors estudien el "color" de Mir. En general, la crítica i el públic sempre li foren favorables. S'editen i reediten estudis. En el terreny folklòric el nom de Mir sempre anirà unit al de les "Comparses" vilanovines, i els seus comparsers arreu de Catalunya pregonen Vilanova i el seu carnaval. L'èxit de crítica i públic feu que Mir fos un dels pocs pintors que pogueren portar una vida folgada, "a tot gasto", emprant una expressió de l'època, durant el temps que va viure a Vilanova i la Geltrú.

Reuneix la producció pictòrica de Ricart característiques semblants?

1. La magnitud de la producció pictòrica.

Dissortadament la producció pictòrica de Ricart resta per catalogar, la qual cosa no permet determinar el nombre exacte d'obres existents. Tot i això, el coneixement que es té de la producció a través de catàlegs d'exposicions, revistes, llibres i, fins i tot, les Kodak i la correspondència que deixà, és prou reveladora.

Sembla, a tenor de tota la documentació consultada, que la producció pictòrica conservada de Ricart no supera, i fins i tot no arriba, als tres-cents quadres. Aquesta xifra per un pintor que fa la primera exposició a l'any 1917 a les barcelonines Galeries Dalmau i que mor l'any 1960 encara amb inquietuds artístiques, és certament molt baixa. Significa aproximadament una mitjana encara no de set quadres per any. Més indicatiu és encara constatar que la meitat de la producció la realitzà entre 1917 i 1930, la qual cosa ve a dir que en 14 anys pintà el mateix nombre de quadres que en

els 30 següents. A més, es dona el cas que els quadres més contínuament referenciats i reproduïts corresponen majoritàriament al període 1917-1930.

Tot això permet afirmar, per una banda, que la producció pictòrica general de Ricart és relativament molt baixa, baixa en entre 1917-1930 i molt baixa entre 1930 i 1960, per l'altra, que es poden distingir-hi dues etapes que corresponen als períodes esmentats.

El fet que els quadres contínuament referenciats i reproduïts en catàlegs i bibliografia corresponguin a l'etapa 1917-1930 no indica, com ja s'ha dit, que aquesta etapa més productiva fos una etapa de gran producció. És molt significatiu que les dues teles que exposà a París al Saló de Tardor de 1920 tinguessin ja dos anys i que no fossin inèdites. Totes dues foren produïdes el 1918 i ja havien participat en les Exposicions de Primavera de Barcelona dels anys 1918 i 1919.

Aquesta manca de producció en aquesta etapa més productiva es veu reflectida i corroborada per les pròpies Kodak quan Ricart s'enfronta amb una exposició. Així, per exemple, quan el 1930 feu en el Centre de Lectura de Reus l'exposició titulada "E-C. Ricart. Exposició de pintures, dibuixos i gravats (1918-1930)", que seria l'última individual, tingué serioses dificultats per aplegar suficient obra. És molt reveladora l'anotació del 20 de setembre de 1930 en el seu dietari:

"A J. Merli, enviant-li a buscar tots els quadres, dibuixos i gravats que em tingui, li dic per a omplir la sala del Centre de Lectura de Reus, on probablement exposaré molt aviat.

*Si tanmateix faig l'exposició a Reus en caldrà recollir totes les obres escampades, perquè la sala és immensa i no podria pas omplir-la amb obres inèdites. Així, a cop d'ull, trobo que de seguida puc reunir unes 18 pintures a l'oli, més cinc aquarel·les, una dotzena de dibuixos i uns deu gravats a proves limitades. Faria un conjunt de 45 obres, quantitat prou respectable per omplir aquells panys de paret"*⁷.

Sembla que el fet d'exposar il·lusionà a Ricart, però també el neguitejà fortament per por de no tenir prou obra per omplir la gran sala del Centre de Lectura. Finalment foren 26 els olis que presentà, però d'aquests, d'inèdits, només 5⁸.

Sorpren que el 1930 Ricart fes ja una exposició de caràcter retrospectiu 1918-1930. Els 37 anys és una edat de plena producció i creació, una edat per mostrar la seva obra més recent. Miró no feu la primera retrospectiva fins els 48 anys, i Picasso esperà els 49⁹.

Ricart davant d'una exposició es troba sempre desarmat per manca d'obra. Durant aquesta etapa més productiva només és capaç de produir per a dues exposicions, la primera el 1917, a les Galeries Dalmau, i l'altra, el 1926, a la Sala Parés, també de Barcelona, i a Mataró. En les restants exposicions, molt poques, Ricart sempre es veu sorprès per no tenir producció recent.

Tot fa pensar que a Ricart, malgrat sentir-se per damunt de tot pintor, li costava agafar els pinzells. Precisament, el 1922, Ràfols ja el recriminava per no treballar prou¹⁰. És fins i tot sorprenent que Ricart, més que esforçar-se en augmentar la producció, s'aboqués en certs moments a la destrucció de la pròpia obra. De tant en tant li agafaven uns rampells, i quadre que trobava, quadre que esquinçava, tant si es tractava d'un "racó de taller" com si no¹¹. En una relació que feu de noranta obres exposades entre els anys 1917 i 1926, n'annotà divuit de destruïdes, el 20 per cent. D'onze olis que presentà a la primera exposició de can Dalmau (1917), en destruï cinc. Esquinçà les quatre teles que portà al Primer Saló de Tardor (1918). Més sort tingueren les obres exposades a les Galeries Laietanes (Les Arts i els Artistes, 1918), de quatre només en malmeté una, però, contràriament, només salvà quatre de les deu amb què concorregué a l'Exposició de Primavera de 1919. També destruï dues de les tres pintures de l'exposició que li muntà Dalmau el 1920¹². Cal senyalar que totes aquestes obres destruïdes foren produïdes abans del seu primer viatge a París, o sigui abans de 1920.

La manca de producció s'agreuà en la segona etapa, a partir de 1930, a causa dels freqüents parèntesis en la seva activitat pictòrica. L'agost de 1955, en una de les cartes setmanals que escrivia a Ràfols, es lamenta de la falta de temps per pintar: "*Noi, entre una cosa i altra no hi ha manera de poder agafar els pinzells!*". Recorda que començà a gravar l'hivern de 1915, per fer més passadores les hores mortes en una petita ciutat com Vilanova, i confessa que els seus bons propòsits de "*pintar al matí i gravar a la tarda*" gairebé mai no els havia pogut realitzar¹³.

2. La continuïtat i l'evolució.

Si bé la producció de Ricart és escassa, no per això perd certa continuïtat. Aquesta producció no és fruit d'uns pocs anys, sinó que abasta fins la seva mort, això sí, sent temàticament cada vegada més repetitiva.

La producció de Ricart anterior al primer viatge a París, el 1920, salvada del seu ímpetu destructiu, és la que té major coherència. Aquestes obres mostren un pintor que va afermant-se, amb continuïtat i evolució, en la recerca d'una personalitat pròpia dins del fauvisme¹⁴. La temàtica és diversa i pròpia d'un pintor que no vol

especialitzar-se en un tema concret. Així, en la primera exposició que celebrà mostrà retrats, paisatges i natures mortes. En l'obra posterior, a més, introduí la figura femenina, “Noia cosint” i “Estudi, noia en un divan”, totes dues de 1918.

En la dècada següent (1920-30) la producció realitzada lliurement, no per encàrrec, minva considerablement; el paisatge comença a rarejar i la temàtica es fa cada vegada més monocorde, començant a estancar-se en natures mortes. En aquestes natures mortes el fauisme desapareix i no es concreta en un nou estil, per contra, el pintor es va diluint i la seva paleta, omplint-se cada vegada més de grisos, va perdent la nítida llum de Vilanova.

Sorprenentment, ja que la producció pictòrica anterior no ho fa preveure, en aquests anys realitza lliurement algunes obres cubistes, molt properes al cubisme de Braque. El nombre exacte d'aquestes obres es desconeix, però difícilment poden superar la dotzena. En total, de referències concretes se'n tenen quatre: “Natura morta” (1920), “Fantasia musical” (1921), “Coses” (1927) i “Circ” (1929). Aquesta migrada producció, realitzada al llarg de la dècada, representa un trencament més en l'evolució estilística i ve a acabar de complicar les coses. Potser per Ricart aquestes escapades cap el cubisme no eren més que un simple joc¹⁵.

En canvi, es pot dir que en aquesta mateixa dècada enceta la producció per encàrrec amb molt bon peu. D'aquesta època són la majoria de retrats que pintà i que conserven la vivor i claredat de l'etapa anterior. D'aquesta dècada, concretament del 1925, és també l'encàrrec de pintar quatre quadres per a la decoració del cafè del Foment Vilanoví. Seran quatre obres de molt bona factura, produïdes en quatre

mesos, una per mes, i, paradoxalment, resoltes amb tres estils ben diferents: cartellístic (“El Drac”), noucentista (“El berenar al camp” i “La verema”) i cubista (“Fantasia cubista”).

A partir de la Guerra Civil, deixant de banda alguns escadussers retrats i paisatges urbans pintats des del balcó de casa seva a la Rambla, la producció, a més de patir sovintejades interrupcions, ja és una monòtona successió de bodegons, potser per matar hores mortes.

La producció de Ricart, fora de la primera època (l'anterior a 1920), sembla mancada d'inspiració, sobretot temàtica. És com si Ricart, davant del cavallet, no sabés què pintar. Per altra banda, si bé es pot parlar de continuïtat en la producció i en la monotemàtica, no pas, al menys totalment, d'evolució estilística. Empra simultàniament durant una dècada tres estils ben diferents, i d'aquests, dos, el cubista i el noucentista, adoptats ben tardanament, quan cremaven els seus darrers cartutxos tant a París com a Catalunya. Tres estils que no el menaren enlloc.

3. L'aportació a la Pintura.

La producció fauvista de Ricart, incorporada plenament en el corrent avantguardista català, és tota l'aportació pictòrica que fa a la pintura catalana. L'escàs nombre d'obres, però, fa que aquesta aportació sigui més testimonial que efectiva. Obres com el "Porxo" o els "Crisantems" en una exposició col·lectiva sobre les avantguardes catalanes, són, per representatives, ben apreciables per ajudar a entendre aquest moviment.

L'obra noucentista, si es deixen de banda els retrats, queda reduïda a dues teles, "El berenar al camp" i "La verema", totes dues del "Cafè Foment". Malgrat constituir, sobretot la primera, una bona mostra de la millor pintura noucentista, no aporta res de nou a aquest moviment. La prova està, paradoxalment, en l'entusiàstica descripció que en feu Cirici Pellicer:

"El Ricart pintor pudo lograr una concepción del paisaje arquetípico, a lo Sunyer, con colinas dignas de ser acariciadas como las de Mercader; grupos populares, dignos de Nogués; figuras rotundas como las de Obiols, en escorzos sabios como los de Togores, no lejos de la brillante fiesta de las cerámicas populares de Aragay. Así nos aparece en luminosas composiciones del «Foment», espléndido pedazo de arte monumental”¹⁶.

A la manera de Sunyer, com Mercader, dignes de Nogués, com Togores... Sobren les paraules.

L'altra possible aportació podia haver estat la producció cubista, on Ricart incorpora tota la iconografia més emblemàtica del noucentisme. Aquesta fusió de cubisme i noucentisme bé hauria pogut ser una important aportació a la pintura catalana si no hagués estat la producció tan limitada. Es pot dir que aquestes obres, per isolades, són una curiosa anècdota més en el món de l'art català.

Si l'aportació de Ricart a la pintura catalana és tan minsa, ja no cal plantejar-se-la a més alts nivells.

4. La crítica.

La crítica de l'època, la coetania de Ricart, en general es mostrà molt poc favorable a les produccions pictòriques que Ricart mostrava, tant en exposicions individuals com col·lectives. Fou una crítica escassa i la majoria de les vegades manifestant la seva disconformitat amb les pintures presentades. Solament Josep F. Ràfols i Josep M. Junoy li donaren sempre suport crític incondicional, si bé, a la llarga, acabaren parlant més i millor del gravador que no pas del pintor. Només la primera època fauvista obtingué un cert reconeixement generalitzat. Després en la dècada dels anys vint, l'època més activa de Ricart pel que fa a participació en exposicions, les crítiques cada vegada es feren més negatives, fins arribar al punt que Sebastià Gasch, en la revista "L'amic de les Arts" del desembre de 1926, qualificà a Ricart de pintor que pinta per esport¹⁷. El 1930, a Reus, feu l'última exposició individual, que bé es pot considerar antològica pel que fa a pintura, i, fora de Reus, només obtingué cert ressò a les pàgines del Matí i gràcies a Ràfols¹⁸. A partir de Reus, poca pintura més exposà, la qual cosa, tant per bé com per mal, suposà l'acabament de les crítiques a la seva pintura.

La mort de Ricart obligà al món artístic a un retrobament amb la seva pintura, però el món artístic el reconeixia sobretot com a xilògraf.

5. Els estudis generals.

En els tractats generals de pintura catalana del primer terç del segle XX, Ricart apareix quasi sempre de passada, bé com l'amic i company de taller de Joan Miró, bé com un dels fundadors de l'"Agrupació Courbet". Mai es veu destacat el valor o l'importància de la seva producció.

Fins avui, a part d'alguns articles dedicats al Ricart pintor, no existeix cap estudi o treball monogràfic sobre l'obra pictòrica de Ricart. Es pot parlar, això sí, de l'estudi biogràfic que Ràfols li dedicà l'any 1941, una iniciativa que Ricart acollí amb gran interès i amb el desig de ser presentat com a pintor. Aquest estudi, però, acaba dient bastant poc de Ricart pintor. Estant a l'any 1941, tot el que pot dir Ràfols no sobrepasa els anys vint. Dóna amb molt d'encert les claus per interpretar la pintura fauvista de Ricart, però és molt de passada que toca la producció posterior, acabant amb un comentari sobre les natures mortes exposades a la Sala

Parés l'any 1926. Possiblement, fou la brevetat de l'estudi pictòric el que l'obligà, per no descompensar, a ser també breu en l'estudi dels gravats.

6. La repercussió social.

La repercussió social de la producció pictòrica de Ricart ha estat mínima i simplement a nivell local. L'única peça emblemàtica de Ricart és el "Drac", obra que possiblement incità al jovent del Foment Vilanoví a la recuperació dels balls populars de Vilanova i que després ha estat reproduïda com a cartell anunciador de la Festa Major. La producció pictòrica de Ricart no denuncia, no qüestiona, ni, en general, té ideari.

7. La cotització.

La producció pictòrica de Ricart mai ha estat cotitzada. Les exposicions sempre foren un fracàs pel que fa a venda. Les poques peces que vengué, avui, al cap de més de mig segle, encara es troben en mans dels primers possessors. A nivell local ha existit un petit mercat que per la seva insignificància no pot rebre aquest nom. El món de les subhastes d'art ha restat aliè a la pintura de Ricart i quan la voluntat d'algun galerista vilanoví ha volgut incloure pintures en alguna subhasta local, aquesta ha sortit amb uns preus iguals o equiparables als dels seus gravats¹⁹.

Ricart, gravador

Contràriament, l'obra gravada de Ricart, sense necessitat d'una anàlisi minuciosa, compleix abastament tots els requisits per ser considerada de primera magnitud. L'obra xilogràfica es compta per milers, té continuïtat i evolució d'estil, sent potser la rica part temàtica, per repetitiva, un dels punts més fluixos. Es pot parlar de Ricart com el gran renovador de la xilografia a Catalunya i com d'un sòlid valor de la manifestació artística occidental. La crítica, des del primer moment, li fou favorable. El seu nom figura en un lloc destacat de qualsevol tractat sobre el gravat. El boixos de l'auca de la Festa Major han estat reproduïts moltes vegades i pels motius més diversos, que poden anar des de la invitació a un acte social fins a l'anunci d'un llibre; el gravat de la geganta i el gegant de la porra ha esdevingut l'emblema de la festa major vilanovina. Els gravats de Ricart són un exponent i a la vegada nodreixen l'ideari noucentista. Un punt flac, però justificat, pot ser la cotització. La seva obra ha estat tan divulgada, ex-libris, estampes de Primera Comunió, invitacions, nades i, fins i tot, papers comercials, que difícilment es pot trobar una família d'arrels vilanovines que no tingui un o més dels seus gravats. Aquest important abast social de la seva obra, que tant apropa Ricart, no la beneficia gens en un mercat de l'art dominat per les peces úniques i irrepetibles; potser se salven una mica de tot això els llibres de bibliòfil que il·lustrà, però, aquest mercat

sembla que ha decaigut molt en els últims anys i també valora primer la raresa de la peça que l'artista.

Ricart, una excepció gens simple

Si, conseqüentment amb tot l'amunt dit, es conclou que la targeta de presentació de Ricart ha de dir "Enric-C. Ricart, gravador", sobta molt que un pintor "menor" pugui ser un gravador "major", quan la història ensenya que els grans pintors, des de Dürer fins Miró o Picasso, foren els grans gravadors. Es podria dir que Ricart és l'excepció que confirma la regla, però la qüestió no és tan simple.

Ricart tingué una sòlida formació artística com a pintor que es desenvolupà fonamentalment en tres etapes: l'Acadèmia d'Art de Francesc d'A. Galí, l'estada a Florència i els viatges a París. Aquests tres punts fonamentals es troben ben remarcats en l'estudi biogràfic de Josep F. Ràfols, però el que aquest autor, gran amic de Ricart, no digué és amb quin ànim i actitud l'artista vilanoví s'enfrontà al món de l'art, principalment a París.

Ricart anà a París amb una modèstia i precaució que de poc, per no dir de res, li serví de cara a guanyar-se un lloc entre els escollits, però de molt per a la seva formació artística. Els ciments posats a Can Galí i l'estructura bastida a Florència edificaren a París el sòlid edifici del seu doctorat en art. Això és perquè l'actitud modesta i previnguda que adoptà tenia un clar propòsit, obtenir el doctorat, un doctorat que entenia no com un últim graó a conquerir d'una meritòria carrera, sinó com "*un vot ferm d'emprendre un camí pel qual no s'és docte ni gairebé apte encara*"²⁰, i tornà de París docte en pintura i docte en gravat.

De nou a casa, bé podia tirar endavant els dos doctorats, com feien i havien fet molts dels grans mestres. Però no fou així, per causes desconegudes Ricart no reeixí en la pintura i sí, i amb escreix, en el gravat. Potser el seu caràcter malaltís, dominat per les manies i les pors, la falta d'estímuls externs (fracàs de vendes i de crítica), que mai li faltaren en el gravat, i la manca de temes (en el gravat, la majoria de les vegades, sobretot en la il·lustració de llibres, els temes ja li venien donats), contribuïren al poc èxit pictòric. Hi ha però una doble causa que bé pot ser la fonamental: l'excessiva facilitat que tenia Ricart no solament per pintar, sinó també per pintar a la manera de... (de Sunyer, o de Togores, o de Mercader, fins i tot, de Braque, com palesen algunes de les poques obres cubistes que pintà). Aquesta excessiva facilitat per pintar feu que Ricart menystingués les pròpies produccions fruit de la mateixa. Així, per Ricart, les seves pintures del "Cafè Foment", eren un simple encàrrec on convenia "*passar de presa el taps*"²¹ i la producció cubista una pura "*banalitat*"²².

Aquesta facilitat naixia, sens dubte, del profund coneixement que tenia de la pintura. Davant unes obres recents de Picasso, l'any 1923 Ricart no pot estar-se d'exclamar: "*Ara li dona per, és gros!!, per fer uns Poussins destenyits i lineals*"²³; anys després els crítics trobarien forces relacions entre l'obra de Picasso i Poussin. Aquesta saviesa pictòrica (coneixement de l'art i de l'ofici) va donar com a fruit un

estil xilogràfic únic, personalíssim i inconfusible que contrasta en molt amb les fustes dels escassos imitadors o seguidors que ha tingut. Dir això no és dir res de nou. En el seu moment Josep F. Ràfols ja ho donà a entendre molt clarament:

“Sap En Ricart engranar la tradició amb els més subtils experiments de la pintura d’avançada. Per això costat per costat dels rodolins més sanament tipicistes veiem en el llibre «Aleluyas» els jocs dels plànols procedents de les descobertes del cubisme, la composició fauvista, l’agrupament floral dufynià”²⁴,

i, anys més tard, Josep M. Junoy ho tornava a remarcar:

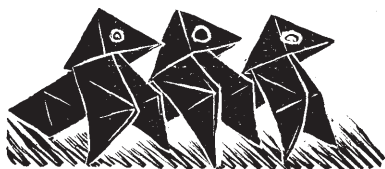
“Totes les audàcies i suggestions del present hi són harmoniosament agombolades -heu’s aquí la seva força definitiva- amb la qualitat més ortodoxa i tradicional”²⁵.

Tot i que Ràfols i Junoy ja van dir en el seu moment que el mèrit de Ricart era assolir en el gravat la confluència i l’harmonització de les avantguardes amb la tradició, avui sembla que s’ha oblidat i que estigui per redescobrir. Això equival a no entendre avui la veritable aportació de Ricart. És precisament aquest saber beure de les fonts dels primitius italians quatrecentistes, de Cèzanne, dels fauvestes, del cubisme o del classicisme de Picasso on rau la importància del Ricart gravador.

Entre Picasso i Ricart es pot establir un cert paral·lelisme, tots dos begueren de les millors fonts i tots dos saberen assimilar (no copiar) l’art dels altres; només els diferenciava la finalitat. Si Picasso s’apropiava per destruir, per anorrear i obrir nous camins, Ricart ho feia per harmonitzar, creant una síntesi entre els gravats populars i l’avantguarda europea, retornant la xilografia a la categoria d’Art. Picasso cercava la llibertat, Ricart la bellesa. Possiblement, aquest fou el seu gran error en un temps de compromís.

Conclusió

S’imposa una vindicació de Ricart gravador, la qual cosa només s’assolirà presentant arreu, a Enric-C. Ricart amb la millor credencial, la de gravador, oblidant-se que la xilografia és un art menor i adonant-se que no és necessari engrandir l’artista vilanoví presentant-lo també o solament com pintor.

Notes i referències bibliogràfiques

¹ Les Kodak són sis petites llibretes d'anotacions que Ricart anà omplint des de 1922 fins el 1956. Les anomenà Kodak per la similitud que els seus apunts tenen amb les instantànies fotogràfiques. Mort Ricart, aquestes llibretes ingressaren a la Biblioteca-Museu Balaguer per donació dels hereus.

² Ricart i Ràfols, que eren amics des de la infància, mantingueren una copiosa correspondència. Les cartes que Ricart escrigué a Ràfols es troben a la Biblioteca de Catalunya, però pel present treball s'ha utilitzat còpies xerogràfiques obtingudes per Joan Orriols Carbonell abans de la donació que feu la vídua de Josep F. Ràfols a la Biblioteca de Catalunya.

³ Són molt il·lustratius aquests mots que Ricart escrigué a Ràfols el 20 de maig de 1959:

“Aquesta bullidera que porto dins fa que hagi abandonant -momen-tàniament, espero- els pinzells i les teles. No sé compondre un «bodegó» amb aquell pot, aquelles cartes de jugar, aquell ocell de paper/ quatre llibres violats/ una ampolla verda, etc. amb l'entusiasme de més de quaranta anys enrera. M'encanten, si vols, aquests objectes però em sembla temps perdut l'esforç de reproduir-los tal com els veiem trencant-nos el cap cercant qualitats i valors. Sovint passo xarampionets d'aquest fins que un dia a la vista d'un pom de flors, d'un plat de llimones, d'una noia o d'un gat no sé estar-me de pintar-ho de fer un dibuix o bé gravat. I així anem tirant!...”

⁴ La pintura de Ricart ha estat ben present en les dues mostres més importants d'art d'avantguarda a Catalunya que últimament s'han celebrat, a l'exposició “Homage to Barcelona. The city its art. 1888-1936”, celebrada a l'Hayward Gallery de Londres del 14 de novembre de 1985 fins el 23 de febrer de 1986 i organitzada per Arts Council de la Gran Bretanya, la

Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona, que també es presentà a Barcelona l'any 1987, i la celebrada a La Pedrera de Barcelona, del 16 de juliol fins al 30 de setembre de 1992, sota el títol “Avantguardes a Catalunya. 1906-1939” i patrocinada per la Fundació Caixa de Catalunya.

⁵ Ràfols, Josep F.: “E. C. Ricart”. El cep i la nansa, edicions. Vilanova i la Geltrú, 1981. Pàg. 176.

⁶ Pi de Cabanyes, Oriol: “Enric-C. Ricart, pintor”. Programa de la Festa Major de Vilanova i la Geltrú de l'any 1977.

⁷ Kodak VI, 20-IX-1930.

⁸ Kodak VI, 17-XII-1930.

⁹ Miró: Museum of Modern Art, Nova York, 1941. Picasso: Galeria Georges Petit, París, 1932.

¹⁰ Kodak I, 11-XI-1922.

¹¹ El 8 de novembre de 1923, escriu a la Kodak III: “*Ve en Ràfols... Regirem les poques teles que em queden de dos anys en aquesta part. Li dono aquell estudi del taller del carrer de Sant Pere més baix que hi ha en Miró pintant amb calces de caloió (1917). Destruïxo tots els quadres, o gairebé tots els quadres que em venen a la mà i més en destruiria si els pogués haver tots*”.

I a l'any següent, a la mateixa Kodak III, el 13 de juliol de 1924: “*Continuo la meva obra destructora. Esquinçades tres teles que tenia arraconades. Així que surto de dubtes i hi faig el primer esquinç m'entra una sufocació gran però ben aviat em convenço de que ja no hi ha reparació possible i llavors m'és un goig seguir esquinçant*”.

¹² Kodak IV, 26-IV-1925.

¹³ Carta de Ricart a Ràfols, datada V. i G. 14-VIII-1955.

¹⁴ Però si l'obra pictòrica mostra aquesta coherència no passa el mateix amb els dibuixos i gravats de l'època. Molts d'aquests dibuixos i gravats fan pensar amb un pintor més proper als cubistes que no pas als fauistes. Aquests dibuixos,

si bé superiors, mostren un Ricart totalment paral·lel a Miró, la qual cosa fa preveure un pintor cubista, com Miró, i no pas fauvista.

¹⁵ Les Kodak són plenes d'anotacions referents al cubisme. Ricart estima en el seu valor just aquest moviment pictòric, per ell és el més important de tots els esdevinguts fins llavors. Però a l'hora de pintar s'ho agafa més com un divertiment que com un repte: "*Darreres sessions pintura cubista treta d'una natura morta diem-ne realista. És bonic de color i el resoldre-ho no deixa d'ésser, i potser no passa d'ésser un «amusement»*". Kodak V, 19-V-1927.

¹⁶ Cirici-Pellicer, A.: "Adiós a E.-C. Ricart". Revista Gran Vía, (414), 6-7, (19-III-1960).

¹⁷ Gasch, Sebastià: "De Galeria en Galeria". L'amic de les Arts. (9) 12 (Desembre de 1926).

¹⁸ Ràfols, Josep F.: "Una exposició a Reus. E. C. Ricart, pintor". El Matí, 28-XII-1930.

¹⁹ Una mostra són els preus de sortida que consten en el catàleg de la "Primera Subhasta d'Art" de Pic Galeria, celebrada en els salons del Foment Vilanoví, el 13 de març de 1976.

²⁰ Ricart, Enric-C.: "Memòries", pàg. 15. Aquestes "Memòries", que Ricart escrigué entre 1937 i 1938, resten encara avui inèdites a la Biblioteca-Museu Balaguer.

²¹ Kodak III, 28-I-1925.

²² Kodak IV, 1-VI-1926.

²³ Kodak II, Tiquet-entrada 18-II-1923.

²⁴ Ràfols, Josep M.: "Boixos d'Enric C. Ricart". La Revista.

²⁵ Junoy, Josep M.: "Els boixos de n'Enric C. Ricart". La Veu de Catalunya. 18-I-1923.

RICART, GRAVADOR DE SEGELLS

Josep Ferrer Serra

Resum:

Enric C. Ricart, l'extraordinari artista del gravat, realitzà xilografies per a segells de correus de la República Espanyola l'any 1938, els quals no arribaren a circular. Es dona a conèixer aquest fet i s'apunta la causa per la qual Ricart no guardà les proves d'assaig.

Mots clau:

E.C. Ricart, gravat, xilografia, segells de correus, Correu aeri, Oliva de Vilanova.

El propòsit del present article és fer esment d'una vessant xilogràfica d'Enric-Cristòfol Ricart no coneguda: la de gravador de segells de correus.

Les causes d'aquest desconeixement són dues. La primera és que els segells de correus gravats per Ricart no arribaren mai a circular, restant només com a proves d'impremta en varis colors. L'altra, és que en els Albums de les proves d'assaig del propi Ricart, conservats a la Biblioteca-Museu Balaguer, no hi ha cap gravat per il·lustrar un segell.

Retrocedint al novembre de 1938, la revista "España y América" anunciava la immediata aparició dels cinc primers valors d'una àmplia sèrie de segells per Correu Aeri, aprovada pel Govern de la República. Els valors previstos en principi eren 25 i 50 ctms., 1,50, 2 i 5 ptes. amb un tiratge de 50.000 exemplars de cada¹. D'aquests, en realitat solament se n'arribaren a imprimir dos, el 2 i 5 ptes. Foren impresos al taller Oliva de Vilanova de Barcelona². No arribaren a circular tot i estar totalment enllestits. El tres valors més baixos, 25 i 50 ctms. i 1,50 ptes., no van arribar a imprimir-se, tot i que es coneixen diversos projectes, representant un pegassus o bé una ala, que foren rebutjats per les autoritats³.

Tres valors no esmentats en principi per la revista, el 3, 4 i 10 ptes., foren també previstos. El 10 ptes. arribà a ser imprès per la "Fàbrica de Moneda y Timbre", de Madrid⁴, però tampoc circulà. El 3 i 4 ptes., dissenyats en principi en negre i de 91 X 54 mm, no foren ni emesos ni impresos⁵, però mereixen un punt i a part per ser el motiu d'aquestes línies.

El fet que els valors 3 i 4 ptes. no arribessin a ser impresos no vol dir que no haguessin passat per la impremta. Amb els dissenys originals es van fer diverses proves. Moltes van ser estripades i llançades, però unes poques s'han conservat i permeten conèixer les il·lustracions que aquests projectes tenien destinades. En el "Manual de las Emisiones de los sellos de España. Años 1931/39", de Martínez-Pinna, es troben reproduïdes proves del 3 i del 4 ptes⁶. Són clarament dos gravats a la fusta que per estil i iconografia demanen ser de Ricart.

Reembres, núm. 2. Any 1993. Pàgs. 15-17.

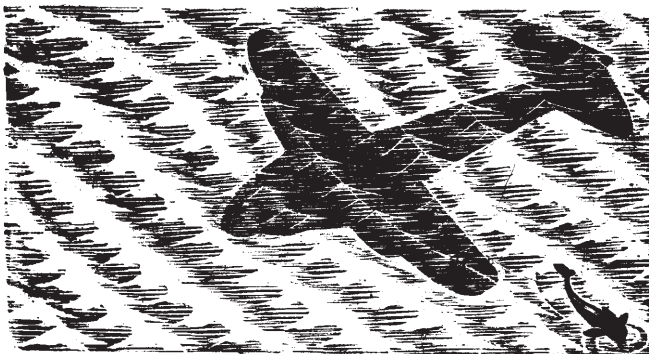
El valor més baix mostra un avió en vol sobre el mar reflectint l'ombra damunt les ones. És bastant senzill, i potser per això el segell ricartià es nota poc. En canvi, el 4 ptes., presidit també per un avió, mostra bona part de la iconografia tan cara a Ricart, el veler, el núvols, l'atzavara, el mar, les orenetes; fins i tot, les lletres el delaten. Observant tots els detalls d'aquests dissenys, es presenta gairebé d'immediat la hipòtesi de l'autoria de Ricart. Amb la hipòtesi, però, no n'hi ha prou, cal verificar-la, i així es va fer.

Les primeres recerques en aquest sentit foren bastant infructuoses, però no del tot. En la correspondència que Ricart guardà dels germans Oliva no es trobà cap referència a projecte, encàrrec o tramesa de segells. En els àlbums de les proves d'assaig tampoc es trobaren les corresponents estampacions, però sí un gravat posterior, concretament de l'any 1942, molt revelador.

Es tracta de la prova d'assaig d'un gravat fet per l'obra "Mallorca" de Luis Díez del Corral que edità Editorial Juventud⁷.

La idea d'aquest gravat parteix molt clarament del valor 3 ptes. No hi ha avió, però sí l'ombra per damunt les ones del mar, i és idèntica, només que ampliada i

canviada de direcció. Si bé això significà un pas endavant, sobretot tenint en compte que aquest aprofitament d'idees era força corrent en Ricart, mancava quelcom més definitiu.

A la confirmació s'arribà, no sense esforç, mercès a documentació originada pel propi Ricart, en concret una carta adreçada a Ràfols i uns quants passatges de la Kodak VI⁸. En la carta, datada el 6 de setembre de 1938, es llegeix textualment: “Acabo d'acabar dos segells xilogràfics de correu aeri que reproduirà la casa Oliva”⁹. En la Kodak VI són quatre les anotacions localitzades:

- El 16-VIII-1938: “Tramès a Oliva de Vilanova 7 projectes de segells d'aviació...”.
- L'1-IX-1938: “Als Oliva dos gravats segells aviació”.
- El 8-IX-1938: “A D. Oliva (segells d'aviació)”.
- El 12-I-1939: “A Demetri Oliva (rebut segells c. aeri)”.

Dissortadament aquestes notícies són molt breus i no fan cap descripció dels segells, però garanteixen suficientment que Ricart realitzà gravats per segells de correus i que és l'autor de les proves esmentades al principi i que han estat l'origen de la investigació.

Per acabar, resta oferir una possible explicació al fet que aquests gravats de segells no es trobin com a proves d'assaig en els àlbums de proves del propi Ricart. En els segells s'hi llegeix en lletres grosses, a més del valor i de “Correo aéreo”, “República Española”, llegenda aquesta última que no podia tenir a casa seva l'any 1939, encara que fos en un àlbum, per raons polítiques ben òbvies.

Gravat de Ricart que permet comparar el tipus de lletra amb el del segell de 4 ptes.

Notes

- ¹ Martínez-Pinna, Alvaro: “Manual de las Emisiones de los sellos de España. Años 1931/39”. Ed. Edifil. Tomo II, pàg. 256.
- ² Ferrer Serra, Josep: “Vilanova a peu de segell”. Reembres, (1) 9/16 (1993). A propòsit d’aquest article, convé advertir d’una errada: a la pàgina 15, on es llegeix “...sobrevolant l’aqüeducte de Segòvia...”, ha de dir “...sobrevolant l’aqüeducte de Tarragona...”.
- ³ Op. cit. a 1, pàg. 256.
- ⁴ Id., pàg. 259.
- ⁵ Id., pàg. 257.
- ⁶ Id., pàg. 257. A més de reproduir els gravats originals, mostra modificacions fetes per Oliva de Vilanova, com per exemple, l’afegitó de lletres i xifres a l’avió a tall de matrícula.
- ⁷ Biblioteca-Museu Balaguer. Album de proves d’assaig I, pàg. 162.
- ⁸ Les Kodak es troben a la Biblioteca-Museu Balaguer.
- ⁹ La correspondència de Ricart a Ràfols es troba a la Biblioteca de Catalunya. A l’arxiu Orriols es troba reprografiada.

DES LA GELTRÚ, RICART CADA NADAL

M. LL. Orriols i Vidal

Mossèn Pere Sitjà i Clapés, nat a Sant Andreu del Palomar, arribà a Vilanova i la Geltrú l'octubre de 1966 per fer de rector de la parròquia de Santa Maria de la Geltrú. De seguida s'integrà i es guanyà l'estima no solament dels geltrunencs sinó també dels vilanovins, convertint-se en un vilanoví més i dels que més.

L'any 1983 tingué la felicitat de felicitar per Nadal als seus feligresos i amics mitjançant una estampa. Com a bon vilanoví i denotant una exquisida sensibilitat artística, feu estampar un gravat d'Enric Cristòfol Ricart de tema ben nadalenc: un pessebre. A partir de llavors, any rera any, quan arriben les calors més fortes, que és quan hi ha certa calma a la parròquia, Mn. Pere, escull un boix nadalenc de Ricart d'entre les estampacions que li han deixat amics o que ell mateix ha aplegat.

Aquesta felicitació anual a la feligresia i als amics forans en la festa del Nadal, serveix a Mn. Pere per divulgar popularment un tema de la gran obra xilogràfica d'un vilanoví universal mig oblidat. Ja fa deu anys que fa reproduir, estampant en una cartolina blanca o crema, en octau, un motiu nadalenc dels que tant abunden en l'obra de Ricart.

Pels que guarden aquestes nades ben segur que tindrà interès conèixer l'origen d'aquests gravats. Determinar-ho ha estat una tasca relativament senzilla mercès als "Albums de Proves d'Assaig d'Enric-C. Ricart" que els hereus de l'artista, l'any 1960, van llegar a la Biblioteca-Museu Balaguer:

- *Nadala de 1983.*

El gravat central, el naixement, data del 1956. Ricart no el va fer per ningú determinat, i el va deixar per il·lustrar el número de Nadal del butlletí dels Ex-alumnes de l'Escola Pia d'aquell any¹.

L'àngel que guarda el pessebre és de l'any 1959. Formava part d'una petita nadala de dues fustes². Fou reproduït en el número 722 de la segona època del periòdic "Villanueva y Geltrú" (19 de març de 1960), tot donant notícia de la mort de l'artista.

- *Nadala de 1984.*

Data del 1957. Fou feta per encàrrec de Fill de Miquel Mateu i impresa originàriament per Oliva de Vilanova³.

- *Nadala de 1985.*

Data del 1959 i fou gravada per a la serradora de F. Milà⁴.

La muntanya de Montserrat amb el tinter i la ploma és una reproducció d'un gravat pel llibre "Montserrat, llegendes i tradicions" de Joan Amades.

- *Nadala de 1986.*

És la conjunció de diferents gravats.

El detall del Naixement va ser fet el 1954, probablement per la coberta del Butlletí de l'Associació Pessebrista de Vilanova i la Geltrú. Va ser reproduït a la portada de l'extraordinari de Nadal de "Villanueva y Geltrú", del mateix any⁵.

La muntanya de Montserrat amb el tinter i la ploma (gravat diferent de l'anterior) també correspon al llibre "Montserrat, llegendes i tradicions" de Joan Amades⁶.

Gravat de Ricart corresponent a la Nadala de l'any 1989

- *Nadala de 1987.*

La fusta va ser gravada l'any 1948 com a nadala per a Fernando Rivière de Caralt⁷.

- *Nadala de 1988.*

És de l'any 1958, i és un dels molts gravats que Ricart va fer pel Monestir de Santa Maria de Poblet⁸. L'any 1973 va ser reproduït a "Villanueva y Geltrú" en el número extraordinari de Nadal.

- *Nadala de 1989.*

Aquest boix fou gravat, l'any 1955, expressament per al recordatori de la primera Missa de Mn. Arcadi Llagostera, celebrada pels vols de Nadal.

- *Nadala de 1990.*

Es va gravar l'any 1958 per a Josep M. Bultó i Marquès⁹

- *Nadala de 1991.*

Va ser fet l'any 1952 amb destinació al Butlletí de l'Associació Pessebrista de Vilanova i la Geltrú¹⁰.

- *Nadala de 1992.*

Propietat del senyor Cochs, de Reus. Va ser gravat l'any 1950¹¹.

El textos de les felicitacions dels tres primers anys (1983, 1984 i 1985) són passatges breus de caràcter nadalenc escollits pel propi Mn. Pere. Les nadales posteriors són encara més estimables per l'aportació personal del propi rector.

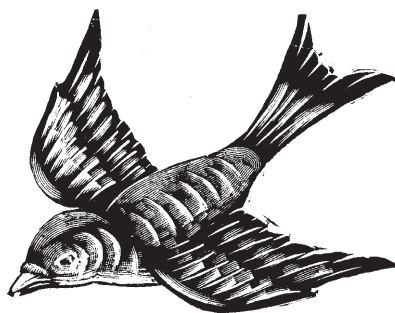
Mn. Pere Sitjà, home de sòlids coneixements clàssics, de jove, al seminari, havia començat a fer poemes. Però, després, lliurat plenament a la tasca pastoral en diferents destinacions, les obligacions no li permeteren de continuar cultivant la seva afecció a la poesia. L'any 1986, quan feia vint anys que era a la Geltrú i, discretament i calladament, s'havia fet un vilanoví més, va caure seriosament malalt i es tingué d'allunyar temporalment de la parròquia. Durant l'obligada convalescència va renovar l'antiga afecció, i el resultat fou una inspirada poesia de tema nadalenc que empraria per felicitar els feligresos pel Nadal d'aquell mateix any. Ara són set ja les poesies nadalenques de Mn. Pere, i és d'esperar que aviat, pel Nadal d'enguany, en podrem gaudir d'una altra.

Aquestes poesies són un cant a l'amor i la pau; les de 1989, 1991 i 1992 palesen, a més, el lliurament del discret i amorós rector als feligresos i a les

mil·lenàries pedres parroquials. Són poesies pensades poc a poc i escrites apressadament en moments escadussers.

Són moltes les persones que guarden aquestes nades, i quan els primers freds avisen que s'apropa l'hivern molts ja pregunten pel vers i pel gravat de Ricart que el rector de la Geltrú farà estampar. El gravat que enguany il·lustrarà la nadala, és encara un secret i també el contingut de la poesia.

Possiblement Mn. Pere Sitjà, per sort, ha estat víctima de l'encant vilanoví, un encant que no deixa salpar als fills de Vilanova, com Ricart, i que ancora profundament als forans.

Notes

¹ Biblioteca-Museu Balaguer. Àlbum de proves de Ricart II, pàg. 203.

² Id., pàg. 219.

³ Id., pàg. 230.

⁴ Id., pàg. 263.

⁵ Id., pàg. 192.

⁶ Id., pàg. 40.

⁷ Id., pàg. 103.

⁸ Id., pàg. 249.

⁹ Id., pàg. 254.

¹⁰ Id., pàg. 164.

¹¹ Id., pàg. 144.

JOAN ORRIOLS CARBONELL, UN CONTINU HOMENATGE A RICART

Xavier Sorní Esteva

Agradi o no, s'arriba al centenari del naixement de Ricart i al trenta-tres aniversari de la seva mort, essent Ricart un gran desconegut (facin, si no, una enquesta per tot el país) i un gran oblidat (mirin, si no, quantes mostres de Ricart s'han fet fora de Vilanova, i també a Vilanova, en els darrers trenta anys). Ricart, però, ha comptat i segueix comptant amb pocs però conscients i entusiastes admiradors de la seva obra, tant vilanovins com forans. Tots ells, des del simple enderiat en tenir un gravat més de Ricart fins el vindicador de l'obra, passant per l'estudiós, han mantingut viva la figura i l'obra de Ricart i, en certa manera, amb les seves actuacions, han anat homenatjant l'artista i forjant el gran Homenatge.

Vénen bastants noms al cap, però un en particular, avui, a punt d'iniciar-se l'Any Ricart, amb més força. És el nom d'un vilanoví que durant molts anys, dia a dia, va retre un continu homenatge a Ricart: Joan Orriols Carbonell (Vilanova i la Geltrú, 1912-1988).

Joan Orriols fou bàsicament un estudiós. Per tarannà, disposició, quefer i rebuig a la notorietat, un Estudiós en majúscula; per dedicació a estudis concrets, sempre vilanovins, un gran estudiós. Vindrà el dia que en pro de la realitat històrica cultural local caldrà contemplar l'Orriols Estudiós en majúscula, l'Orriols de l'Assemblea de Martorell (1950), l'Orriols de la Permanent de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos, l'Orriols del Centre d'Estudis, l'Orriols del Foment Vilanoví, l'Orriols... Ara, però, convé no anar tan lluny i centrar-se en una sola vessant d'aquest gran vilanoví, aquella que el relaciona amb Ricart.

Ricart morí l'11 de març de 1960, i a començaments de 1981 encara no s'havia publicat cap estudi monogràfic sobre l'artista que anés més enllà d'un article més o menys extens o d'una col·laboració. Val a dir que hi havia des de l'any 1941 un importantíssim text pendent de publicació, una monografia sobre Ricart escrita pel seu gran amic, arquitecte, escriptor d'art i també artista, Josep F. Ràfols i Fontanals (Vilanova i la Geltrú, 1889 - Barcelona, 1965). També restava inèdita una Tesi de Llicenciatura sobre Ricart, sobre Ricart gravador, realitzada per Rosa Maria Planas Banús. Aquesta *tesina*, revisada i ampliada, no seria publicada fins bastants anys més tard, el 1988, per la Biblioteca de Catalunya, amb el títol "Enric-Cristòfol Ricart gravador del noucentisme".

El 1981, de cop i volta, foren editats dos llibres sobre Ricart. Un era precisament la monografia de Ràfols, molt ben introduïda pel també vilanoví Francesc X. Puig Rovira, autor, a més, d'un extens i complementari epíleg i de les notes. Fou mercès a l'editorial *El cep i la nansa, edicions*, també de Vilanova, que aquesta quarantona però important monografia veié la llum amb el títol "E.C. Ricart". L'altre llibre, "Perfil Biogràfic d'un penedesenc universal, Enric-Cristòfor Ricart", era precisament

un estudi de Joan Orriols i Carbonell publicat pel Museu de Vilafranca després de merèixer l'original un accèssit al tema "Penedesenc" del "IXe Concurs Sant Ramon de Penyafort" (1981). Aquests dos llibres vingueren a reparar l'oblit i a obrir el camí de nous estudis, encara que l'oblit continuà i de noves aportacions ben poques.

Si bé el llibre de Ràfols-Puig Rovira es pot considerar en conjunt i per contingut una obra bastant integral sobre Ricart, l'estudi d'Orriols Carbonell és una aportació molt més especialitzada. Orriols, voluntàriament, deixà bastant de banda l'artista per centrar-se en l'home que era artista i descobrir els trets primordials de la complexíssima i de vegades desconcertant personalitat de Ricart.

A primer cop d'ull, "Perfil biogràfic..." pot semblar que peca d'allò que pequen, dissortadament, masses monografies: manca de propòsit i de plantejament clarament definit. Ben mirat, però, aquesta mancança no és dona en aquesta obra, sinó tot el contrari. Orriols fou certament intel·ligent i ocurrent plantejant el seu estudi: deixà que uns mots del propi Ricart escrits l'any 1922 fessin de suficient objectiu i de punt de mira per a guiar al lector abans d'entrar en el capítol primer:

"L'anècdota té una força que no té parió per a definir l'individu. L'anècdota s'ho porta tot. L'anècdota i quatre fets insignificants i quatre dates fan una biografia completa. El que presenta una personalitat, l'ha de presentar amb tota netedat; hauria de dir: Hi ha això d'aquest home; deia això; feia això; era així i aixà, què en creieu vosaltres? I no pas estendre's amb apreciacions personals" (Kodak I. - 22-IV-1922).

L'estudi d'Orriols obeeix bàsicament a aquesta forma de veure Ricart una biografia; li és fidel. Orriols no s'extén en interpretacions; configura el seu "perfil biogràfic" mitjançant una selecció de textos del propi Ricart, extrets sobretot de les "Kodak", que bé es pot dir que *retraten*. El resultat és una visió complexíssima i completa de la personalitat de Ricart, amb vessants que van d'allò més divertit a allò més patètic de la vida d'un home que era un gran artista.

El "perfil biogràfic" de Ricart que ofereix Orriols ha tingut alguna crítica recent, i ja és molt que en una època, l'actual, quan la crítica es manifesta només amb aplaudiments (abans d'una crítica negativa, el silenci), hi hagi qui gosi fer algun *però*. Jaume Pla, gran gravador i extraordinari vindicador de l'obra xilogràfica de Ricart, ha manifestat trobar en l'estudi d'Orriols "*un evident excés de fixació en un aspecte morbós de la personalitat del gravador de Vilanova, que tenia segurament el seu origen en la seva infantesa de nen setmesó, orfre de mare i malaltís*", afegint que "*Ricart era un home amb absurds temors sobretot envers les malalties, però potser Joan Orriols, a aquest aspecte anecdòtic, li va donar una excessiva importància*".*

* Pla, Jaume: "Enric Cristòfol Ricart (1983-1960), en el centenari del seu naixement". Revista de Catalunya, n. 76 (Juliol-Agost de 1993), pàgs. 96/108. Independentment d'aquesta pinzellada crítica, aquest article és de lectura absolutament recomanable per l'encertat criteri del seu autor en relació amb l'Any Miró i els oblits.

El problema de l'estudi d'Orriols és que significà i significa encara, sense que l'autor que s'ho proposés, una desmitificació prematura de Ricart. Es pot dir que Orriols s'acosta massa a l'home abans que altres s'hagin acostat suficientment a l'artista per conferir-li la seva justa dimensió tot obrint interrogants i mitificant-lo. Val a dir que si l'obra de Ricart hagués estat o estigués més generalment reconeguda i més estudiada, el text d'Orriols hagués servit o serviria per comprendre-la millor, per apropar-s'hi més i per poder donar resposta a qüestions sobre l'artista i la seva producció que encara avui, a causa de l'oblit i del poc aprofundiment, ni tan sols es plantegen. Els temors, les manies i, en general, la forma de ser de Ricart, que tan bé reflectí Orriols, potser explicaran l'èxit i el fracàs d'un home que volia ser per damunt de tot un gran pintor i que acabà sent per damunt de tot un xilògraf excepcional recluït a Vilanova i que encara cal vindicar.

Certament, Joan Orriols hagués pogut inclinar-se més per la vessant artística i endinsar-se en la producció pictòrica i xilogràfica de Ricart, de la qual n'era un admirador incondicional, però ja se sap que el que mou són les inquietuds i el que atura, a qui en té, la prudència.

Segurament, el llibre de Joan Orriols, a mesura que passin el anys, serà considerat una incursió puntual d'un estudiós en el món ricartià. Per manca de producció impresa en aquest camp, no es veurà en Joan Orriols una línia d'investigació sobre Ricart, i, per manca de memòria, cauran en l'oblit els desvetllaments d'aquest vilanoví per Ricart i el seu llegat. Hi ha encara, però, persones i coses que recorden.

Joan Orriols era, sens dubte, un enamorat de l'art de Ricart, molt especialment dels seus gravats. Tant en vida de l'artista com després de la seva mort, anava, com molts vilanovins de llavors i d'ara, darrera de tot paper amb un Ricart d'estampa, però, a més, en gaudia del gravats, els mimava i els contemplava, i només en petit comitè, el "comitè" del Centre d'Estudis, del Foment Vilanoví o de la Gran Penya, gosava fer-ne comentaris tècnics o artístics, mai, però, fent-se l'entès. Es pot dir que Joan Orriols es delectava en privat de l'art de Ricart i que públicament preferia que cantessin més i més alt aquells que creien tenir més bona veu.

Per ser allò que se'n diu, i que tant sembla molestar a alguns, un vilanoví de tota la vida, Joan Orriols coneixia personalment i bé a Ricart, però segurament no suposava que després de la seva mort tindria l'oportunitat de conèixer-lo molt millor, de convertir-se en un gran especialista i de contribuir en molt a que el llegat de l'artista no es malmetés.

Sense proposar-se-ho, Joan Orriols, per motius professionals, tingué de ser dels primers d'endinsar-se en allò més privat de la llar de Ricart després de la mort de l'artista. Orriols, Procurador de Tribunals de professió, tingué de veure i d'anotar cadascuna de les grans i de les petites coses que deixava una riquíssima vida de seixanta sis anys. Possiblement per això, fou dels primers de prendre consciència i de manifestar la necessitat de preservar per a la posteritat aquella part del llegat que podia ultrapassà, per importància documental, l'interès familiar.

Per les gestions, entre d'altres, de Joan Orriols, però sobretot per la lloabilíssima disposició dels hereus de Ricart, un importantíssim fons de l'artista ingressaria a la Biblioteca-Museu Balaguer. Amb paraules del propi Orriols:

“Quan N’Enric Cristòfor Ricart i Nin moria a Vilanova el dia 11 de març del 1960, deixava a casa seva una quantitat de papers manuscrits ben important, a més, naturalment, de moltes coses i obres de valor artístic indiscutible. Moria solter, deixava uns nebots com hereus i en el seu testament nombrava uns marmessors de confiança per a que cuidessin de la bona distribució del bens. Tant els hereus com els marmessors, demostraren des del primer moment un gran interès per a salvaguardar tot el que del desaparegut havia deixat. Tots els papers manuscrits que a la casa hi havia, juntament amb altres petites coses de poc valor material, passaren a engruixir els fons de l’arxiu de la Biblioteca Museu Balaguer. Més tard, els hereus donaren també al Museu un lot escollit de la vària producció artística del nostre home”.

Aquestes paraules corresponen a un passatge de la conferència que Orriols pronuncià en el Centre de Lectura de Reus acte seguit de la Inauguració de l’*“Exposició de Goigs impresos a Reus 1765-1962”* (31 de març a 7 d’abril de 1963) feta en Homenatge a Ricart i organitzada pels Amics dels Goigs, del quals n’era l’ànima un bon amic de Ricart, en Torrell de Reus. Orriols, en aquella ocasió, la tercera que s’enfrontava a un públic per parlar de Ricart després de la mort, continuà dient:

“Aquells papers, calia abans de constituir el dipòsit, ordenar-los i catalogar-los. D’això vàrem cuidar-nos-en els del Centre d’Estudis, distribuint-nos la feina segons les nostres aficions, temps i possibilitats. Nosaltres escollirem el fer la catalogació de la correspondència que ell havia guardat; després llegirem també la majoria dels altres papers manuscrits i tot plegat va permetre’ns d’adquirir uns coneixements sobre Ricart que abans no teníem i poder-ne parlar d’una forma especial, adduint tant sols notes i escrits originals d’ell...”.

Certament, la tasca de discriminació, ordenació i catalogació de la paperassa que deixà Ricart no recaigué sobre funcionaris, sinó sobre el Centre d’Estudis. Bàsicament foren dos els estudiosos que la portaren a terme: Joan Orriols Carbonell i Joan Rius Vila (1912-1986). Calia en primer lloc fer-se cabal de la naturalesa d’aquell munt de papers per discernir què era d’interès privat i què d’interès més públic; després, ordenar-la i classificar-la. L’estiu i bona part de la tardor de 1960 fou molt intensa per aquests dos homes, intensa per feina i intensa també pel que significava el material que passava per les seves mans. Revisaren tots els papers, prengueren moltes notes i acordaren finalment amb la família què ingressaria a la Biblioteca-Museu Balaguer i què no.

Una carta d’Orriols a Josep F. Rafols Fontanals, datada el 21 de novembre de 1961, explica prou bé què feren aquests dos homes Centre d’Estudis:

“... Després de la mort de Ricart, alguns ens vàrem preocupar de salvar les coses que deixava al finat sense valor material però que en podien tenir molt de moral el dia de demà. Tant els hereus com els marmessors

donaren les màximes facilitats i així va ésser com tots els papers i àlbums i correspondència que Ricart tenia i guardava anaren a parar a la Biblioteca Museu Balaguer, com a llegat dels hereus de l'artista. Després s'hi afegir una mostra de la seva obra.

De tots els papers i àlbums i correspondència ens en férem càrrec la Junta del Centre d'Estudis que érem, modèstia a part, els únics que en podíem treure profit i fer-ne la deguda classificació i imprescindible inventari, ajudant així a la bibliotecària, Srta. Basora.

L'amic Rius Vila, es cuidà de fixar totes les coses que eren fixables i a mi va tocar-me, ben a gust, el fer la catalogació de la correspondència. Encara hi estic treballant, perquè no hi ha temps per a fer totes les coses que un voldria..."

El novembre de 1960, uns vuit mesos després de la mort de Ricart, Vilanova feu Homenatge pòstum al seu artista i fill predilecte. Fou organitzat per l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i per les entitats Foment Vilanoví i Associació Pessebrista, de les quals Ricart havia estat Soci d'Honor i President, respectivament. El pes de l'organització recaigué de fet sobre el Centre d'Estudis, la qual cosa equival a dir, sobre Joan Orriols, Joan Rius Vila... El més significat del programa fou l'acte de donació dels familiars hereus de Ricart a la Biblioteca-Museu Balaguer de les obres de l'artista, el qual fou continuat amb la inauguració de l'exposició de les mateixes. En aquells moments la tasca de revisió dels papers de Ricart ja estava feta, i també estava concretada la documentació cedida a la institució balagueriana, restava però acabar la tasca de catalogació.

L'inventari definitiu de la correspondència, Joan Orriols no el donà per enllestit del tot fins 31 de gener de 1963, essent d'immediat lliurat a la direcció de la Biblioteca-Museu Balaguer, tot reservant-se una còpia. En total, 2.032 documents relacionats en 47 fulls. Orriols ordenà primer la correspondència per ordre alfabètic de remitents i a la vegada, en cada cas, per ordre cronològic; després els assignà una numeració correlativa. L'inventari expressa el número assignat, el remitent, la ciutat d'origen, la data, la naturalesa (carta, postal...), el nombre de fulls i l'idioma si estranger. A part, confeccionà un índex-resum de l'inventari, amb indicació, per ordre alfabètic de remitents, dels números d'inventari corresponents i del nombre total de correspondència tramesa per cadascun d'ells. Aquesta relació, sense necessitat de comptabilitzar, permet saber, per exemple, que Ricart conservà 708 missives (entre cartes i postals) de Josep F. Ràfols.

Joan Orriols, més tardanament, a més, realitzà la catalogació dels àlbums de gravats. L'Arxiu Orriols guarda encara el manuscrit original. Trenta quatre pàgines quadriculades format foli escrites amb lletra molt petita i emprant quatre colors. A més de la numeració, de cada gravat consta la data, les mides, la naturalesa, el motiu i la descripció, amb indicació de les llegendes.

La dedicació d'un sector del Centre d'Estudis a Ricart no es limità a assumir i dur a terme l'ordenació i catalogació de papers i l'organització de l'homenatge. Pau Roig Estradé es convertiria en el transcriptor de textos de Ricart en mires a una

possible publicació (mecanografià les Memòries, la biografia de Sala i les Notes de Circ); Joan Rius Vila s'embrancharia en un estudi bibliogràfic, projecte que ja tenia en vida de Ricart; i Joan Orriols, optaria per endinsar-se en la biografia de l'artista.

Per Joan Orriols, la lectura del papers de Ricart, especialment de la correspondència i, sobretot, de les "Kodak", significà el descobriment de l'autèntica personalitat de Ricart, una personalitat molt diferent de l'entesa per ell i per tots i, a parer seu, d'obligada consideració per abordar el Ricart artista. En la conferència de l'Obertura de Curs 1961-1962 del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer (19 de novembre de 1961), titulada simplement "Enric-Cristòfor Ricart", Orriols, que era en aquells moments President de la Secció d'Història, feu ja un traç biogràfic de Ricart que aportava molta llum per a comprendre l'artista. Val a dir que aquesta conferència seria pronunciada de nou i gairebé d'imprevist l'any següent a Salou, per la Festa Patronal de Santa Maria del Mar, amb motiu de l'Exposició organitzada per Amics dels Goigs de Barcelona en Homenatge a Ricart (14 a 16 d'agost de 1962), un homenatge propiciat per Mn. Ramon Muntanyola i Llorach (1917-1973).

Orriols, a finals de 1961, era ja un autèntic especialista en la figura de Ricart i començava a plantejar-se la conveniència i la possibilitat d'abordar una completa biografia de l'artista vilanoví. Hi havia, però, un inconvenient i masses punts obscurs. L'inconvenient era que de les Kodak, fonamentals per a la biografia de Ricart, només disposava d'unes poques anotacions extretes l'estiu de 1960 (la família havia optat per reservar-se-les). Els punts obscurs eren interrogants sobre la vida de Ricart que demanaven, a parer d'Orriols, una resposta prèvia abans d'abordar la biografia. Precisament, en una carta tramesa a Ràfols el 19 de desembre de 1961, Orriols feia tres preguntes clau, avui encara sense resposta completa:

“¿Perquè aquelles mostres d'activitat i inquietud de THEMIS, belles promeses d'un futur activíssim, quedaren reduïdes quasi al no res i vingué, a la fi, el recloïment de Ricart a la vila nadiua?”

Què va passar perquè Ricart arribés a avorrir tan fortament l'ambient ciutadà de Barcelona?

Què va passar a París l'any 1921 perquè Joan Miró se separés dels seus amics?”

A partir de 1961 i fins 1980, segons acredita el propi Arxiu Orriols, Joan Orriols mantingué nombrosa correspondència amb persones que es relacionaren per motius diversos amb Ricart, sempre mirant de conèixer-lo millor i procurant, a la vegada, per la Biblioteca-Museu Balaguer. Una d'aquestes cartes té un interès especial per ser el primer pas que donà Joan Orriols per aconseguir que les "Kodak" retornessin a Vilanova per ingressar a la Biblioteca-Museu Balaguer. La carta està adreçada a Josep A. Ricart Raldiris, nebot de Ricart, i datada el 17 d'abril de 1971, poc després de la mort del pare del destinatari i germà de Ricart. Orriols, després d'expressar el seu condol i d'un paràgraf introductorí escrigué:

“Amb tot voldria fer-li un prec: El seu pare guardava 6 llibretes manuscrites del seu germà i oncle de vostè. Són com una mena de diari, on hi

anotava les seves coses, activitats, escrits i pensaments. Vaig ternir-les un estiu, traient-ne algunes notes, i per tant, puc dir que conec el seu contingut. Són interessantíssimes per a conèixer com era el seu oncle Enric, però per poca cosa més. Tots els seus papers, són a la Biblioteca; només les llibretes n'havien quedat separades, en poder del seu pare. Per què no ho torna a juntar tot? Tanmateix, vostè està en el seu perfecte dret de fer-ne el que li sembli més convenient i jo no tinc cap autoritat per imposar-li un criteri...".

Les "Kodak", al cap de poc ja eren a la Biblioteca-Museu Balaguer.

Orriols havia donat un pas important per a escriure la biografia completa de Ricart. De seguida, transcriví mecanografiades aquestes llibretes i procedí al seu estudi. L'inconvenient estava superat, però els punts obscurs continuaven. Orriols trobava de tothom que havia guardat relació amb Ricart col·laboració i encoratjament per dur a terme la biografia, però, a la vegada, un total mutisme, secretisme si es vol, per aspectes molt concrets, però molt determinants de la vida de Ricart.

L'any 1974 treballà força en el seu projecte i fins i tot cercà les il·lustracions per a la publicació. En una carta a Emili Massot, datada el 9 d'octubre de 1974, Orriols escrivia:

"... Se trata de que ando trabajando en escribir una biografia de mi paisano el bojista E.-C. Ricart y me interesa recoger la máxima cantidad posible de material para ilustrar el libro que proyecto como también para fijar su bibliografía..."

Aquell mateix dia que escriví a Emili Massot, ho feu també a Maria Macià:

"Fa temps, prop de quatre anys, en ocasió del desè aniversari de la mort de Ricart, l'Associació Pessebrista local, va organitzar un homenatge al seu President, un pessebre col·lectiu i diversos diorames, que s'inaugurà el mes de desembre de 1970 amb una conferència del Sr. Josep Mª Garrut i es clausurà pel gener amb unes paraules meves. Adjunt em plau de trametre-li una còpia del que vaig llegir, amb prec que em disculpi el retard.

Del seu contingut, veurà quina ha estat la direcció del meu estudi. De fet és un petit esboç del major treball biogràfic que ja tinc planejat i en el qual he començat a treballar seriosament. Concretant les meves dificultats i avançant-li els temes que m'interessa d'aclarir amb vostè, heus ací les preguntes que penso formular-li:

- Quant i con Ricart va saber les circumstàncies en que va produir-se la mort de la seva mare?

- Què va passar a Barcelona, els anys 20, perquè Ricart tingui tanta aversió al seu ambient ciutadà?

- Què va passar a Paris, l'any 1921, perquè Miró s'apartés de tots els catalans que hi havia?

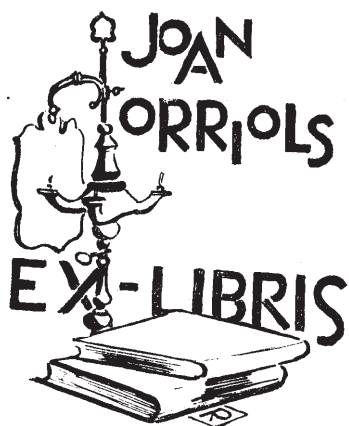
- Des de quan Ricart presum d'haver nascut el Dia dels Morts quan consta que va néixer el dia 3 de novembre?"

Joan Orriols, tot i que havia avançat molt, es trobava amb els mateixos interrogants sense resposta que tretze anys abans. Alguns d'aquests interrogats eren secundaris, però un particular decisiu per a oferir una biografia que no eludís les causes d'un fet que marca la vida de Ricart com a artista: el reclosament a Vilanova.

El 25 i 26 d'octubre de 1975 tingué lloc a Vilanova i la Geltrú la XIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, organitzada pel Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Durant un any, entre preparació i celebració, Joan Orriols, un dels organitzadors més actius, tingué d'abandonar la biografia de Ricart. La preparació del llibre resum de les assemblees anteriors, editat especialment per complir-se el 25 aniversari de la Primera (Martorell, 1950), l'absorbí totalment. Aquest abandonament no fou transitori. Orriols, desbordat també per la feina de Procurador i desencoratjat per l'escàs interès general per Ricart, decidí renunciar definitivament a la biografia.

L'any 1980 esdevingué el 20^è aniversari de la mort de Ricart. Orriols mirà enrera amb preocupació i decidí que calia parlar i fer parlar de Ricart, i així nasqué el "Perfil biogràfic d'un penedesenc universal. Enric-Cristòfor Ricart", una aportació molt allunyada del seu projecte de biografia, però una important aportació al cap i a fi, i amb l'encert de ser fidel a Ricart.

Orriols va fer encara més de Ricart i per Ricart. Es podria afegir tot allò en què col·laborà oficialment, tot allò que ja consta en els papers públics, actes de societats i d'institucions, com ara la seva decisiva intervenció en el dipòsit dels quadres del Cafè Foment a la Biblioteca-Museu Balaguer. Amb la present col·laboració, però, no es pretenia fer un *curriculum*, sinó senzillament recordar un home que sense protagonismes homenatjà continuadament Ricart.

Ex-libris de Joan Orriols i Carbonell realitzat per Pau Roig i Estradé, no per Enric-Cristòfol Ricart com es troba consignat en alguna monografia.

LES NOTES DE CIRC D'ENRIC-C. RICART. PRESENTACIÓ

Reembres

Ricart al llarg de la seva vida escrigué molt i publicà poc. Es pot dir que el gruix de la producció escrita té un caràcter marcadament privat (les Kodak, la correspondència, especialment amb Ràfols, notes de viatge, etc.). Publicà alguns articles en diverses revistes i periòdics, però la seva producció no és excessivament abundant. Tot aquest material *èdit* i *inèdit* palesa que si Ricart s'hagués dedicat a la literatura hagués arribat a ser un bon literat. La frescor, l'espontaneïtat i l'expressivitat del seu estil eren eines de ploma ben suficients.

Ricart, tot i que mai es considerà literat, escrigué alguns textos per a la impremta que avui encara resten inèdits. El més important és, sens dubte, les "Memòries", un sucós anecdotari vilanoví i parisenc, l'edició del qual faria més fructífer l'Any Ricart i homenatgeria millor l'artista. Reembres, avui per avui, no està en disposició d'assumir una empresa editorial d'aquesta envergadura, sobretot entenent que és d'altres la competència. Per això es conforma en publicar un text, per volum, menor, però prou inspirat i representatiu de Ricart: "El circ. Notes".

Aquest text, que guarda la Biblioteca-Museu Balaguer, fou transcrit els anys seixanta per Pau Roig Estradé amb mires a la publicació per part del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Aquesta transcripció és el text que s'ofereix amb la deguda conformitat de la Biblioteca-Museu Balaguer.

No s'ha pogut determinar exactament quan Ricart escrigué "El circ. Notes". Tot i amb això, fent cas de la referència a la seva neboda, continguda en el propi text, és ben possible que fos a finals de 1951. Tot i així, sembla ser, almenys en part, un recull de notes anteriors. Són impressions i reflexions sobre un tema força car a Ricart: **el circ**.

L'afecció al circ potser li venia de petit. El circ era un dels pocs records dolços que guardava d'una infantesa marcada per les malalties i les prohibicions; a Ricart no li deixaven ni tocar les bufetes que els demés infants inflaven per la Fira o per la Festa Major. Aquesta idea de l'enyor del circ de l'infància es reforça en les primeres línies del text, descrivint un circ de finals de segle; també en l'únic oli que es coneix sobre el circ pintat per ell.

Ricart hi anava molt al circ, fins i tot de gran, tant a Vilanova i la Geltrú com a Barcelona, i sempre prenia apunts dels artistes que actuaven, uns apunts que després, a casa seva, passava a tinta i acoloria amb aquarel·les. A la Biblioteca-Museu Balaguer es conserva una bona mostra d'aquests dibuixos acolorits fets principalment en la dècada dels quaranta.

Anem, doncs, al circ. Amb Ricart!

EL CIRC, NOTES.

Enric C. Ricart

El dijous o el diumenge que ens portaven a veure el circ berenàvem una mica abans de l'hora. Les funcions de circ, quan érem petits, duraven més que les d'ara. Feien intervals de descans: sortia una "écuyère" amb una pancarta que deia "15 minutos de descanso", i es plantava a l'entrada de la pista o bé hi donava un tomb complet. Parlo del circ en lloc tancat, en un teatre. L'escenari era el lloc dels músics. El posar i treure catifes no parava. En els llocs construïts expressament per aquests espectacles, la llotja dels músics era més proporcionada i sense teló de fons. El descans era per a invitar el públic a veure les estables i les gàbies de les feres. El que més ens encuriolava eren els "artistes" que vigilaven les bèsties i el públic. Es venien fotografies (postals) de les "troupe" representats en l'exercici més arriscat. La serietat dels pallassos en aquests intervals ens decepcionava i els veïem tristíssims, aclaparats pel sol fet de no fer el pallasso. Només feien el ximple si alguna criatura plorava esverada. Els vestits dels artistes eren, això: vestits. Homes i dones per atletes que fossin s'enfundaven la pell a excepció del cap i dels braços amb punt de mitja d'un to rosat inefable. Els múscles quedaven més afinats i la suor no treia elegància a la figura. Les dones totes, portaven uns dessuadors sota l'aixel·la. Això, si era decentet, no feia, però, gaire bonic. El circ, era el "Circo Ecuestre" perquè en totes les representacions hi sortien cavalls. Des de les llotges del primer pis, els lloms dels cavalls es veïen exuberants, monumentals; ens semblava que no havia de costar gens mantenir-s'hi a peu dret i el fet que alguns portessin una petita plataforma ens semblava una preocupació exagerada. Els cavalls blancs o clapats es tornaven lluminosos quan voltaven la pista. Voltant-la, les serradures esquitxaven els espectadors de la primera fila. De tant en tant el cavall que voltava amb inclinació de 45 graus tocava amb les potes el tancat de la pista i el cop feia un sec soroll de caixa buida. El color local era el carmesí i la purpurina jugant més o menys amb el blanc. Quina diferència d'aquest circ d'avui, circ d'envelat i de color de catxumbo!

Els malabaristes són els cirurgians de la pista. Fins les bicicletes tenen més d'aparell ortopèdic que no pas de joguina eina. El batí que llueix l'artista quan vigila i actua en la instal·lació dels aparells, forma part de l'atracció. Un artista que fes aquesta feina amb gavardina o guarda-pols el trobaríem de quinta categoria. Els domadors de gossos és la imatge de l'home de món que ha anat a menys. Conserva encara la dignitat del senyor que treu els gossos a passeig per l'"Avenue du Bois" el migdia, però la nostàlgia li ha fet sortir arrugues a la cara i el reuma el deixa un xic encarcerat. La seva senyora, l'ajuda donant-li els cercles i les barreres, i les cadiretes i cada vegada que fa aquest servei ens somriu bondadosament, té l'aire d'haver passejat molt en cotxe de dos cavalls. La "taquillera" del circ és una senyora coixa d'una caiguda de trapezi. Aquell que té el cap enramat és a conseqüència també d'una caiguda: no es resigna a vendre postals i surt amb els seus germans i fa algun salt atrevidíssim. Tot això és l'inrevés del circ. Als "Augusts" i als clowns sempre

els queda alguna cosa del maquillatge i per molt que es rentin la cara els veiem amb arrugues de màstic. Els vestits dels clowns, llampants com els dels toreros tenen una vida més duradora que els d'aquests (Al fons del bagul i a terra de la pista hi llueix una "entejuela" com si fos una estrelleta caiguda del cel). El graciós que no ho és, és l'ésser més disgraciós que existeixi. Al graciós no li cal aprenentatge: ho és, o bé no ho és. El circ és dels espectacles que més s'han corromput volent-se modernitzar.

Abominem els circs "arrevistats". Abominem l'Speaker que es plantifica a l'entrada de la pista amb el micròfon. Els cantants de tangos. Els Xarlots. Les "animadores".

El primer número de la funció acostuma ésser una atracció dolenteta a càrrec de dos artistes que una hora més tard són boníssims actuant del seu. Els artistes quan no treballen contemplen la funció, Ben diferent dels actors còmics que entre bastidors armen una partida de set-i-mig. La gent de circ: a casa i a fora de casa, no parla de res més que no sigui de circ.

Els barra-fixa s'han d'eixugar sovint les mans. El mocadoret és un dels números de l'atracció. No us farien gràcia tres atletes amb mocador individual. Les foques tenen un defecte: ho fan massa bé, amb massa naturalitat. L'ós també té molta "memòria": si el domador volgués trencar l'ordre dels exercicis la feina fóra per ell. Que un terronet de sucre tingui tanta virtut per a agrair a un os i a un gosset i a un cavall el seu esforç!

Quan hi ha sessió de tarda el que fa de negre sopa emmascarat i deixa el tovalló fet una llàstima.

Les trapezistes quan toquen de peus a terra són un xic “agranotades” i perden tota l’elegància.

Els Perezoff evocaren el circ de 50 anys enrera en una deliciosa escena presentació. Mallot rosa amb “eslip” de setí vermell i serrell d’or i una llaçada i un ample coll-valona també vermell i or. La caracterització era perfecta: alt “tupé” i mostatxos cargolats com dos punts d’interrogant. Ella, opulenta vestia més de bebè que no pas de dona de fer les forces. Els artefactes també exactes: pesos de bola, gran bola que feia rodar pujant-hi de peus. Ell, al pit lluïa una medalla. El mallot era un xic balder. El fagot en mans i en boca de l’August sembla un instrument comestible de pastisseria. La paperina blanca que porta al cap el clown és tota de pa de sucre. L’hindú que fa de fakir impressiona quan apaguen els llums i ell menja foc. Les trapezistes quan baixen del sostre les arrien penjades de la boca i girant fent el “tourniquet”. si per aquesta operació s’han desfermat la volada de la faldilla, aquesta ondula com una flor exuberant amb dos pètals que són les cames. Els japonesos són com les foques. Fan tan rebé els jocs malabars que sembla que no hi hagi ni habilitat ni esforç.

Els japonesos que van més vestits de japonesos és que no ho són. Els ponney son gossos grans o cavalls petits? Són cavallets de pastisseria, de mona de Pasqua amb els seus plomalls i la crinera i cua de cabell d’àngel. Els números amb escales de fusta si aquestes no fossin pintades de blanc no hi donaríem cap importància: foren objectes “massa” casolans, massa coneguts. El terrabastall de les patinadores que roden damunt d’una reduïda plataforma circular de fusta és la millor música d’acompanyament. El japonès que passa per damunt dels espectadors penjat per la cua i dels cabells i amb una bandereta a cada mà és un ninot tan perfecte que fa que no ens esgarrifem. Les “acompanyantes” són els gerros dels rebedors de casa bona. Són generalment uns “adefecis” inútils. L’home que de tres papers de fumar en fa tres papallones voleiedisses, que amb un ventall les fa volar i persegueix i les recull finalment dins el seu barret de copa-alta sembla que no faci res i que no tingui dret a cobrar la setmanada com els altres que tant s’escarrassen. Té l’aire de gandul i de canta “mañanas”. Cada vegada que veiem un domador de lleons creiem que no el veurem mai més perquè a la pròxima sessió un lleó se’l cruspirà de viu en viu. Els nans que volen ajudar als criats que paren la pista i els destorben són uns nans tristíssims i revellits. En el circ com en la indústria els invents es copien. Un bon dia un joglar surt i es fa famós amb un truc personal: Als tres mesos li surten imitadors que ho fan tan bé com ell i àdhuc més bé. Si l’un s’anunciava “Romus” surt l’altre i s’anuncia “Domus”. Jo coneixia un pallasso que pagava els “xistos” a duro i els deïa després a la pista. L’elefant de circ és l’animal que pateix més a la pista perquè té por de fer mal i això que camina amb peus de plom. La impressió d’una cella de la cara del clown és una audàcia artística revolucionària com no s’havia fet mai en pintura abans del cubisme.

Un “tocino” de circ amb collaret de flors com una hawaiana i un “taparrabos” blau és senzillament indecent. El color de la seva pell palesa el seu rubor i els ulls la

seva tristesa. Semblen guardioles vivents. Els simis vestits de mariner i de frac vermell si poguessin es menjarien totes les criatures que es riuen d'ells.

Els animals domesticats del circ són la continuació dels animals de les historietes dels contes infantils. És denigrant tant per un pallasso com per un animal ensenyat que aquest faci riure per la seva indumentària. Els animals que generalment es presenten més tal com són (a part -és clar- dels ferotges engabiats) són els ossos i les foques: una simple anella-morrió i prou. L'home-serpent viatge sense bitllet: va facturat com fardell a g.v. Fora del circ, els que es coneixen més com a tipus de circ són els que no actuen a la pista. El propietari porta unes armilles imposants, cadenes de rellotge i un barret de cow-boy autèntic. A al sortida es plantifica a la porta amb un cigar com d'aquí a allà baix.

Una neboteta meva (Eva Ricart) -dos anys i mig- va veure un elefant que anunciava un circ. "Mamà -va dir- miri, miri, quina bèstia de pell de "manguera"..." Exacte l'elefant sense els vistosos atuells dels Maharajàs semblen tant mateix de cautxú. el circ dóna dinasties de gent de circ. El pares i els avis havien actuat també a la pista. L'artista de circ neix, creix i mor a la pista. Als set anys, quan ve de l'escola fa una hora d'exercici i contorsions abans de dinar. Quan plega a les 6 de l'escola, l'espera de nou la pista. Són les criatures que més aprofiten el temps. Un braç o una cama trencada se'ls cura com per art d'encantament. Són de goma les criatures de circ: El que més aviat aprenen és la ganyota somriure de salutació i agraïment.

Reembres té per objectiu fonamental obrir la possibilitat de publicació a tothom que tingui quelcom que dir en el camp la cultura o quelcom que aportar a la història local sense demanar una gran difusió.

Reembres, tot i el seu caràcter bàsicament local, resta oberta a col·laboracions d'interès d'àmbit més general.

Reembres no rebutja de ningú cap article de cap color escrit amb honestat per motivacions culturals o inquietuds històriques que signifiqui una aportació positiva.

Reembres no és a la venda, no té afany de lucre i no té canals de distribució. Els seus exemplars són una despesa voluntària i il·lusionada dels seus editors.

Reembres adreça gratuïtament els seus exemplars a on més poden ser llegits, les biblioteques i hemeroteques locals i nacionals, i deixa en mans dels seus propis autors i col·laboradors el destí de la resta dels seus exemplars.

Reembres és una publicació periòdica, però sense periodicitat estricta; apareixerà quan i sempre que pugui oferir material d'interès.

Reembres acollirà amb preferència articles breus, com més breus millor, aquells articles que poden aportar una dada important però que cap autor gosa a escriure per por de no passar de mitja plana.

Reembres no té escrúpol en deixar-se fotocopiar total o parcialment.

Sumari

- Pàg. 3 *Ricart, de gran entès en pintura a extraordinari artista del gravat.*
Per **Ferran Sanz Lou.**
- Pàg.15 *Ricart, gravador de segells.*
Per **Josep Ferrer Serra.**
- Pàg.19 *Des la Geltrú, Ricart cada Nadal.*
Per **M. LL. Orriols i Vidal.**
- Pàg. 23 *Joan Orriols Carbonell, un continu homenatge a Ricart.*
Per **Xavier Sorní Esteva.**
- Pàg. 31 *Les notes de circ d'Enric C. Ricart. Presentació.*
Per **Reembres**
- Pàg.32 *El circ, notes.*
Per **Enric C. Ricart.**

Reembres, núm. 2. Any 1993.